

УДК 336.71

Краснов С., Бегман М.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНОЇ АКТИВНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглянуто механізм реалізації грошово-кредитної політики з позиції її впливу на кредитну активність комерційних банків. Розкрито основні інструменти монетарної політики, що впливають на кредитну активність банківських установ. Досліджено основні проблеми кредитної активності українських банків та шляхи їх вирішення за допомогою грошово-кредитної політики.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, адміністративні та ринкові інструменти грошово-кредитної політики, кредитна активність.

Ефективний розвиток економіки та процес розширеного відтворення безпосередньо залежать від забезпеченості суб'єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами. Саме ефективна кредитна діяльність комерційних банків сприяє останньому, що зумовлює актуальність дослідження факторів, які безпосередньо впливають на кредитну активність комерційних банків. Визначальним фактором при цьому є грошово-кредитна політика, яка через комплекс певних інструментів передбачає формування центральним банком вихідних умов практичної реалізації комерційними банками механізму кредитного забезпечення суб'єктів економіки, що, відповідно, визначає ступінь забезпечення агентів ринку необхідними кредитними ресурсами та досягнення тих чи інших цілей розвитку економіки.

Реалізація грошово-кредитної політики задля забезпечення кредитної активності комерційних банків має велике значення для Української держави і потребує наукових досліджень.

Механізму реалізації грошово-кредитної політики присвячено багато уваги в працях В. Коваленка, М. Савлука, Л. Кривенко, О. Дзюблюка, В. Козюка, В. Стельмаха та інших учених. Вивчення їхніх праць дає змогу ґрунтовно підійти до з'ясування сутності окресленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишилися невисвітленими.

У сучасній економічній літературі є достатньо досліджень, присвячених кредитній активності комерційних банків, проте багато наукових розробок, що можуть реально бути використані на практиці, потребують доопра-

цювання. Тому проблема забезпечення кредитної активності комерційних банків через грошово-кредитну політику потребує подальшого дослідження.

Мета роботи – з'ясувати, які інструменти грошово-кредитної політики впливають на кредитну активність комерційних банків, механізм їх впливу, розробити комплекс заходів для стимулювання кредитної активності комерційних банків України.

До визначення поняття «грошово-кредитна політика» застосовують різні підходи. За визначенням Е. Дж. Долана, «у це поняття вводять усі дії уряду, які впливають на кількість грошей, що перебувають в обігу». Іншими словами, грошово-кредитна політика – це комплекс заходів регулюючого впливу, спрямованих на зміну грошової маси в обігу. Грошово-кредитна політика покликана безпосередньо впливати на ліквідність банківської системи і на ділову активність [7, 58].

Грошово-кредитна політика як складова частина економічної політики держави сприяє досягненню прогнозованих соціально-економічних показників шляхом реалізації монетарних цілей і завдань інструментами грошово-кредитного й валютного регулювання. Відповідно до законодавства грошово-кредитна політика є комплексом заходів у сфері грошового обігу й кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення і вирівнювання платіжного балансу [7, 103].

Виконання стратегічних цілей грошово-кредитної політики, які пов'язані з економічним зростанням, зниженням рівня безробіття, збільшенням зайнятості тощо, можливе лише при регулюванні центральним банком кредитної активності комерційних, оскільки саме від неї залежать забезпеченість суб'єктів господарювання грошовими ресурсами і процес розширеного відтворення. У цьому дослідженні пропонуємо розглянути інструменти грошово-кредитної політики, що безпосередньо впливають на кредитну активність комерційних банків (див. рис. 1).

Усі інструменти грошово-кредитного регулювання поділяються на адміністративні (прямі) та ринкові (непрямі). До перших належать інструменти, котрі мають форму директив, приписів, інструкцій, що видає центральний банк і які спрямовані на обмеження сфери діяльності банків. До других – способи впливу центрального банку на грошово-кредитну сферу через формування певних умов на грошовому ринку. Вони відрізняються значною гнучкістю порівняно з адміністративними, але результати їхнього застосування не завжди адекватні накресленим цілям. Утім, незважаючи на це, в останні десятиріччя центральні банки розвинених країн дедалі більше відходять від адміністративних (прямих) інструментів і застосовують ринкові інструменти [8, 24]. Тому на їх розгляді ми хочемо зосередити більшу увагу.

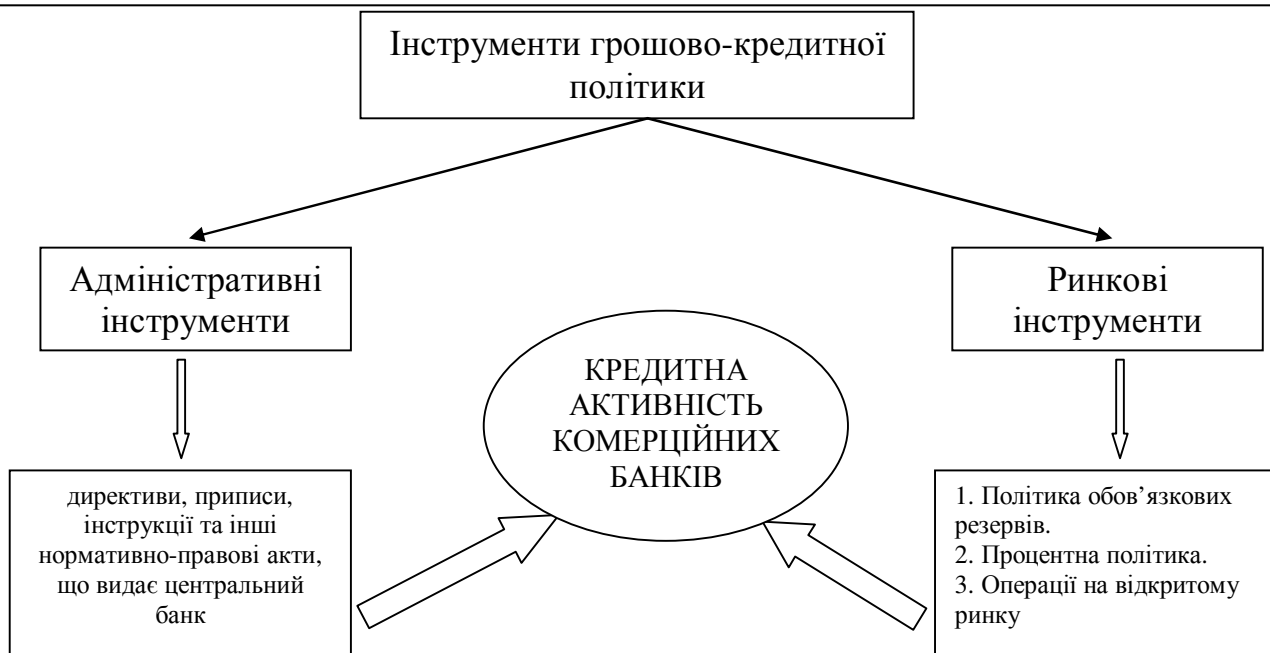

Рис. 1. Інструменти грошово-кредитної політики, що впливають на кредитну активність комерційних банків.

Практично всі ринкові інструменти монетарної політики опосередковано впливають на ділову активність комерційних банків, розширюючи (або зменшуючи) можливості останніх щодо кредитування реального сектору економіки і соціальної сфери та коригують обсяги позичкових операцій [8, 23].

Для збільшення або зменшення грошової маси в економіці центральний банк використовує політику обов'язкових резервів, що полягає у зниженні або підвищенні норми обов'язкового резервування. Це прямо пропорційно впливає на ліквідність банківських установ та розміри їх вторинної емісії, що характеризує їх кредитну активність.

Обов'язковому резервуванню підлягають усі залучені банком кошти, за винятком коштів, залучених від банків-резидентів, міжнародних фінансових організацій, а також коштів, залучених на умовах субординованого боргу [1, 100].

Найдієвішим, на наш погляд, ринковим інструментом монетарної політики, що впливає на кредитну активність комерційних банків, є процентна політика, оскільки вона регулює широкий спектр операцій і фактично встановлює ціну на гроші.

У розвинутих країнах головну роль у процентній політиці відіграє облікова ставка, зміна якої залежить від типу грошово-кредитної політики (рестрикційного чи експансивного), спрямована на обмеження чи розширення кредитних можливостей банківської системи, зміну попиту на банківські кредити з боку суб'єктів господарювання. Так, при політиці деше-

вих грошей (експансивній) облікова ставка є досить високою, що зменшує попит на грошові ресурси центрального банку комерційними банками, та позначається на кредитному забезпеченні останніх, відповідно знижуючи їх кредитну активність. При політиці дешевих грошей (рестрикційній) спостерігається зворотна ситуація.

Важливу роль у процентній політиці відіграє ставка за кредитами рефінансування, що призначені для підтримки ліквідності банків у разі виникнення неочікуваного і тимчасового її дефіциту в зв'язку з незапланованим відтоком ресурсів або неповерненням у визначений термін коштів від здійснення активних операцій. Отримуючи кредити рефінансування, банки мають змогу вчасно виконувати свої зобов'язання, що сприяє стабільній роботі банківської системи і збалансуванню грошово-кредитного ринку [1, 107].

Операції відкритого ринку – це інструмент грошово-кредитної політики держави, суть якого полягає в купівлі та продажу центральним банком цінних паперів на відкритому ринку.

Операції на відкритому ринку збільшують (при купівлі цінних паперів) або зменшують (при продажу цінних паперів) обсяг ресурсів банків і банківської системи в цілому, що відображається на вартості кредиту, обсязі попиту і, як наслідок, – на розмірі грошової маси [1, 104].

Саме проаналізовані ринкові інструменти грошово-кредитної політики значно впливають на кредитну активність комерційних банків. Питання стимулювання в Україні кредитної активності за допомогою грошово-кредитної політики є також дуже актуальним. Основні показники, грошово-кредитної політики країни за останніх п'ять років наведені в таблиці 1 [2].

Як бачимо з таблиці 1, НБУ в своїй грошово-кредитній політиці для стимулювання кредитної активності комерційних банків широко використовує ринкові інструменти. Для підтримки належного рівня грошової маси в економіці під час кризи НБУ продовжував політику зниження норми обов'язкового резервування і встановив середньозважену процентну ставку в 2010 р. в національній та іноземній валютах у розмірі 0,0 і 5,5 відповідно, що дало змогу уникнути зниження рівня грошової маси до катастрофічно низького.

Для підтримання належної ліквідності банківських установ у кризові роки Національний банк надав кредити рефінансування у великих їх розмірах, хоча й під найвищі процентні ставки за даними кредитами.

Загалом, на наш погляд, процентна політика в Україні має великий недолік. У розвинутих країнах світу ставка за кредитами рефінансування не може перевищувати облікову, а в Україні ставка рефінансування значно вища за облікову, що відкидає роль останньої у встановленні ціни на гроші й забезпеченості комерційних банків необхідними грошовими ресурсами.

Таблиця 1

**Основні показники грошово-кредитної політики України
за останніх п'ять років**

	2006	2007	2008	2009	2010
Норма обов'язкових резервів, у т. ч.:					
в національній валюті	5,0	0,7	0,0	0,0	0,0
в іноземній валюті	5,0	4,5	4,0	5,5	5,5
грошова база, млн. грн.	92214,0	141901,0	186671,0	194965,0	225692,0
грошова маса, млн. грн.	261063,0	396156,0	515727,0	487298,0	597872,0
Облікова ставка	8,5	8,0	12,0	10,3	7,8
Ставка рефінансування	11,5	10,1	15,3	16,7	10,4
Обсяг кредитів рефінансування, млн. грн.	8330,0	2523,7	169500,0	64400,0	5200,0
Операції на відкритому ринку, млн. грн.	34818,0	54279,0	85281,0	73056,0	275056,0
В т. ч. рефінансування банків НБУ, охоплюючи угоди прямого репо, млн. грн.	1528,0	607,0	39412,0	4206,0	748,0
Обсяг наданих кредитів КБ, млн. грн.	245230,0	426867,0	734022,0	723295,0	732823,0

За останні роки в Україні дедалі більшого використання набули і операції на відкритому ринку. Проте в нашій державі ефективність використання цього інструменту грошово-кредитного регулювання пов'язана, насамперед, із такими проблемами: нерозвиненістю інфраструктури ринку цінних паперів; із недосконалістю законодавчої та нормативної бази, що регламентують проведення операцій з цінними паперами, недостатнім рівнем довіри суб'єктів ринку до державних боргових зобов'язань тощо. Розв'язання цих проблем буде, вочевидь, тією основою, на якій використання операцій на відкритому ринку набуде належного розвитку як гнучкий інструмент монетарного регулювання і впливу центробанку на кредитну активність комерційних банків, а відтак – на стан кредитного забезпечення виробничих та соціальних потреб суб'єктів економіки [8, 26].

На нашу думку, в Україні вдосконалення потребують не тільки ринкові інструменти грошово-кредитної політики, а й адміністративні. Майже всі українські банки є універсальними і діють здебільшого в межах споживчого кредитування, що жодним чином не позначається на розвитку економіки. Ми вважаємо, що адміністративні інструменти центробанку в Україні покликані створити умови для спеціалізації комерційних банків і спрямування їх кредитної активності в певному напрямі діяльності.

Ще однією проблемою, що пояснює низьку кредитну активність українських комерційних банків, є взаємна недовіра банківських установ і

клієнтів. Для подолання цього недоліка слід, на нашу думку, налагодити роботу фонду гарантування вкладів, створити кращі умови для страхування вкладів та розробити гнучкіші умови повернення і залучення депозитів.

Отже, пріоритетним завданням грошово-кредитної політики в забезпеченні стабільного розвитку економіки є підтримка належної кредитної активності банківських установ. Центробанк може вплинути на кредитну активність комерційних банків, використовуючи дві групи інструментів. Першою групою є адміністративні, що прямо впливають на банки, обмежуючи чи розширюючи сферу їхньої діяльності. Друга група, яка набуває дедалі більшого застосування в економічній практиці, – це т. зв. ринкові інструменти, що опосередковано впливають на кредитну активність комерційних банків; до них належать: політика обов'язкових резервів, процентна політика та операції на відкритому ринку.

Для підвищення кредитної активності українських комерційних банків грошово-кредитна політика в Україні має бути спрямована на зниження рівня ставки рефінансування до облікової, розв'язання проблем на відкритому ринку. Також потрібно створити належні умови для спеціалізації комерційних банків і спрямування їхньої кредитної активності в потрібному напрямку. Нерозкритим залишається питання повернення довіри до банківських установ. Саме ці та інші проблеми зумовлюють необхідність подальших досліджень щодо стимулювання кредитної активності комерційних банків задля забезпечення стабільного і поступального розвитку нашої держави.

In the article the mechanism of monetary policy from its position follows the credit activity of commercial banks. The main instruments of monetary policy that affect the credit activity of banks. The problems of Ukrainian banks credit activity and ways to overcome them through monetary policy.

Key words: *monetary policy, administrative and market instruments money and credit policy, credit activity.*

Рассмотрен механизм реализации денежно-кредитной политики с позиции ее влияния на кредитную активность коммерческих банков. Раскрыты основные инструменты монетарной политики, влияющие на кредитную активность банковских учреждений. Исследованы основные проблемы кредитной активности украинских банков и пути их преодоления с помощью денежно-кредитной политики.

Ключевые слова: *денежно-кредитная политика, административные и рыночные инструменты денежно-кредитной политики, кредитная активность.*

Література

1. Банківська система України: Монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 187 с.
2. Бюлетень Національного банку України. – 2011. – 215 с.
3. Вступ до банківської справи [Текст]: навчальний посібник / ред. М. І. Савлук; Укр. фінансово-банківська школа. – К.: Лібра, 1998. – 344 с.
4. Гроші та кредит: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М. І. Мирун, М. І. Савлук, І. М. Лазепко та ін. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 124 с.
5. Грошово-кредитні засоби регулювання економіки: Монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук Л. В. Кривенко; [Л. В. Кривенко, О. М. Дутченко, М. І. Синюченко та ін.]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 210 с.
6. Козюк В. В. Монетарні засади глобальної фінансової стабільності: Монографія. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2009. – 728 с.
7. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / За ред. В. С. Стельмаха. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
8. Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання: Монографія / За ред. д. е. н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 384 с.